

Flera djurslag på gården?

Gun Bernes, David Parsons, Mathilde Blanc

Foton: Gun Bernes, Mathilde Blanc

Att ha två eller flera djurslag kan ge många fördelar, såsom förbättrat utnyttjande av betet och minskat parasittryck. De flesta gårdar, både konventionella och ekologiska, är dock specialiserade på ett djurslag, och på de gårdar som har flera djurslag utnyttjas inte alltid alla möjligheter att integrera djuren eller de olika grödorna med varandra. Projektet MIXENABLE syftar till att studera ekologiska gårdar i sju europeiska länder för att se hur olika delar av produktionen är integrerade med varandra och undersöka om det finns en koppling till gårdarnas uthållighet. Betesstudier på försöksgårdar ska också göras och dessutom simulering genom datamodeller.

Det slutliga målet med projektet är att öka kunskapen kring ekologisk produktion med flera djurslag, att finna uthålliga och robusta produktionsformer och att föreslå förbättrade modeller och strategier.

Förutsättningarna för lantbruksproduktion varierar mycket mellan och inom de deltagande länderna. De långa vintrarna i Sverige gör t.ex. att det ställs andra krav på byggnader här jämfört med i övriga länder, men vi kan ändå ha mycket att lära av varandra.

Projektet finansieras av CORE Organic Cofund, ett europeiskt nätverk som bekostar forskning inom ekologisk livsmedelsproduktion via medel från EUs forskningsprogram Horizon 2020.

Inom projektet MIXENABLE vill vi undersöka läget beträffande ekologisk, social och ekonomisk uthållighet på europeiska ekologiska gårdar med flera djurslag. Ett antal gårdar i varje land studeras för att bl.a. bedöma nivån av integrering mellan olika produktionsgrenar. Ett system med indikatorer har utvecklats som hjälp i bedömningen av gårdarnas uthållighet.

En annan del av projektet är de studier som görs på försöksgårdar i Tyskland, Schweiz och Frankrike. Specialiserad djurhållning jämförs med produktion med två djurslag. Bland annat studeras betesutnyttjande och djurhälsa.

I projektets tredje del läggs insamlade uppgifter in i datamodeller som kan användas för att simulera olika varianter av produktion med flera djurslag integrerat. Ett av målen är att utvärdera motståndskraften mot variationer i ekonomiska och klimatiska förutsättningar. Genom att använda modellerna hoppas vi finna förslag till uthålliga produktionssystem. En del av detta arbete ska göras tillsammans med lantbrukare.

Hypotesen är att flera djurslag på gården påverkar produktionen positivt ur såväl socialt, ekologiskt som ekonomiskt perspektiv, men det innebär också utmaningar, såsom behov av ytterligare utrustning och andra merkostnader. Det är därför viktigt att få in lantbrukarnas åsikter, erfarenheter och tips för att kunna utvärdera om fördelarna överväger det extra arbete och kostnader som flera djurslag kan innebära.

Figur 1. De besökta gårdarnas ungefärliga läge.

Gårdsfakta

I den svenska delen av projektet har vi besökt och samlat data från 16 gårdar i norra delen av landet (Figur 1). Gårdarna har mellan 30 och 190 hektar plöjningsbar mark och dessutom som mest 100 hektar naturbete/skogsbete/permanent bete. De flesta har också skog.

I det inledande arbetet vid projektstarten visade statistik från Jordbruksverket att den absolut vanligaste djurkombinationen på ekologiska gårdar i Sverige är dikor + får. Näst vanligast är mjölkkor + får. De gårdar vi valde ut hade främst dessa kombinationer. Vi valde dem också för att av praktiska skäl inte ligga alltför långt från vår utgångsort, och att antalet djur av båda djurslag skulle vara över ett visst minimum. Gården skulle ha djuren för någon typ av produktion.

Vi besökte elva gårdar med dikor och får, tre med mjölkkor och får, en med getter och får samt en med dikor, får, getter, grisar och höns. Flera av de andra gårdarna hade också grisar eller höns för hushållsbruk. Det finns ett brett spektrum av raser på gårdarna, med dikor av raserna Aberdeen Angus, Hereford, Belted Galloway, Highland Cattle samt SKB, t.ex. beroende på om man är ute efter en viss köttkvalitet eller hur djuren ska klara eller påverka olika typer av beten. Samma sak gäller fåren, där vi såg såväl lantraser som Åsenfår, Gutefår och Härjedalsfår, som våra inhemska korsningar Jämtlandsfår och Sveafår, men även Gotlandsfår, Texel och Suffolk. Antalet dikor varierade mellan 12 till 50 och antalet får mellan 10 och 230 på de olika gårdarna.

Utfodringen domineras av grovfoder och bete. Kraftfoder ges, förutom till mjölkkor och mjölkgetter, ofta bara till tackor kring lamningen.

Det finns en stor variation i försäljning från animalieproduktionen, särskilt vad gäller köttjuret; allt från avsalu av alla kalvar vid tre månader till att man behåller dem till slakt vid upp till tre års ålder. De flesta av dem som säljer djur till slakt tar tillbaka styckat kött för egen försäljning. Flera har också någon typ av vidareförädling, såsom korv med kött av ett eller flera djurslag. Försäljning av fårskins är också vanligt. På mjölkkogårdarna står mjölken för den viktigaste inkomsten.

Växtföljden består huvudsakligen av vallar som skördas som rundbalsensilage med en till två skördar. Efter 3-6 års vall har man oftast en ettårig

gröda med insådd, t.ex. havre/ärt för ensilage. På ett par gårdar har man även odling av spannmål till mogen skörd och/eller potatis. Djuren betar främst på permanenta betesmarker av olika slag, men även på återväxt och annan åkermark. Bara på en gård betar olika djurslag samtidigt i samma fälla. På de flesta betar djurslagen vartannat år, exempelvis kvigor ett år och får nästkommande år.

Det ekonomiska resultatet på gårdarna varierar mycket, till exempel beroende på var man är i livet, eller om man har sidoinkomster och inte är så beroende av att produktionen ska ge vinst. Andra inkomstkällor, förutom ett arbete utanför gården, kan vara stuguthyrning eller snöskottning. Det är relativt vanligt att man gör maskintjänster åt andra, medan andra gårdar lejer in hjälp, främst vid vallskörden.

Styrkor, svagheter, möjligheter, hot

Inför besöken bad vi lantbrukarna tänka igenom vilka styrkor, svagheter, möjligheter och hot de såg för sin gård och för produktionen med flera djurslag, en s.k. SWOT-analys. Bland styrkorna för gården nämndes att ha nära till en större stad för försäljning av sina produkter, att efterfrågan på produkterna är god, att man har bra kollegor i närheten att samarbeta med, att man är flexibel och att man tror på det man gör.

En svaghet kan vara att ha grannar alltför tätt inpå sig, så att det inte finns någon möjlighet att

expandera verksamheten. Det kan också vara att ha alltför långt till grannarna så att man har svårt att få hjälp. Små fält och långa avstånd är det många som har. Trakterna som dessa gårdar ligger i är ofta inte typiska jordbruksområden. Man kan ha uppemot 200 olika fält, och den mark man brukar kan vara långt bort, som mest är det 5 mil från ena änden av den brukade arealen till den andra. Om en stor del av marken dessutom är arrenderad är det en ytterligare osäkerhet. Gamla byggnader kan vara en svaghet om ekonomin inte medger önskad renovering. Beroendet av EU-stöd nämndes av många som en svaghet. Låga produktpriser är ett problem för dem som inte kan sälja produkterna själv och därmed sätta sitt eget pris.

Bland möjligheterna nämndes att man kan utöka eller förändra produktionen, eller att förädla mer av sina produkter. Att då befinna sig i ett område med mycket turister ger god möjlighet till försäljning. Några angav möjligheten att hyra ut djur för bete. Att ha barn som vill fortsätta driften på något sätt ses som mycket positivt. På motsvarande sätt ses det som ett hot om man börjar bli till åren och inte har barn som vill ta över. Andra hot är förändringar i EU-regler eller klimat. Brist på mark och vatten kan bli problem och rovdjur kan vara ett hot för betande djur.

SWOT för flera djurslag

I rutorna på nästa sida har vi samlat några av svaren i SWOT-analysen om att ha flera djurslag.

NYTT från institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap produceras vid SLU i Umeå.

Redaktör: Gun.Bernes@slu.se

Ansvarig utgivare: Mårten Hetta

Skrifterna distribueras bl.a. via Norrmejerier och finns även på www.slu.se/njv under Publikationer.

Styrkor

- Minskad parasitsmitta
- Mer välbetat
- Har fler ben att stå på, ekonomiskt
- Kan erbjuda kunderna flera produkter
- Får och kor äter samma foder - eller inte
- Roligare
- Sprider arbete och inkomst över året

Möjligheter

- Kan utveckla fler produkter
- Kan öka eller minska endera djurslaget beroende på omständigheterna

En del utnyttjar alltså att djurslagen är liknande till att använda samma typer av grovfoder och kraftfoder till dem. Andra tycker det är bra att olika djurkategorier behöver olika grovfoderkvalitet och väljer exempelvis det ensilage som är tidigast skördat till tackorna runt lamningen medan dikorna får det som är senare skördat. Detsamma gäller beten. Det kan på motsvarande sätt vara bra att ha olika djurslag och flera djurgrupper när man vill utnyttja många och spridda beten - å andra sidan kan det vara jobbigt, exempelvis om det är torrt och man måste köra ut vatten till många ställen.

Svagheter

- Mindre effektivt
- Inte alltid tid för båda djurslagen
- Man kan känna sig splittrad
- Mer jobb med stängsling
- Krångligare med EU- reglerna
- (Flera säger att det inte finns några svagheter!)

Hot

- Svårare att rationalisera
- Sjukdomar som drabbar flera djurslag

Fortsättning följer

För närvarande pågår arbetet att sammanställa data från gårdsbesöken i alla länderna. En del resultat kommer att presenteras på projektets Facebook-sida som du finner om du googlar på Mixenable Facebook. För svensk del tar vi nu itu med modelleringen, som vårt team har ansvar för. Om du har frågor eller funderingar kring innehållet i detta faktablad, eller om vårt projekt är du välkommen att kontakta oss författare (e-post: fornamn.efternamn@slu.se).

Deltagande organisationer

BOKU (Österrike), CRAW (Belgien), FIBL (Schweiz), Forschungsring (Tyskland), IDELE (Frankrike), ITAB (Frankrike), INRA (Frankrike), SLU (Sverige), Thünen-Institut (Tyskland), Tuscia University (Italien)

Projektkoordinator

Guillaume Martin, INRA, Frankrike, guillaume.martin@inra.fr

